

Милеџа Аћимовић Ивков

МЕТАФОРЕ СТРАХА

Милован Марчетић: *Мера душе*,
„Глас српски”, Бањалука, 2002

Напомена, забележена у кратком уводном тексту *Уз овај избор*, да је, обликујући га, песник настојао да он буде „нова књига”, односно, да буде избор „који ће сам за себе представљати што кохерентнију целину”, познаваоцу стваралачког развоја једног од истакнутијих наших савремених (модерних) песника, наново ће указати на једну битну особину његовог песничког поступка. А то је настојање да се објављивању песничких текстова (и књига) приступа са високом критичком мером, као и да објављене књиге песама буду у тесној морфолошкој и значењској сагласности. Што у битним елементима кореспондира са начелима постмодернистичке поетике неизрицања коначних, дефинитивних истина (аподиктичких ставова) а обделава се у Марчетићевој поетици „затајивања”.

Развојни пут песника Милована Марчетића обележен је дискретним (никако формалним) променама. Од прве песничке књиге *Дан двадесет хиљада љаса*, чији се провокативни наслов данас не легитимише само као гест из домена поетске фантастике, већ и као антиутопија (имајући у виду кратку песму која је позајмила наслов књизи), преко потоњих: *Начини ишчезавања* и *Без имена, без лица*, до послед-

ње објављене *Рајно осџрво*, протекло је скоро две деценије. Четири књиге песама и две књиге кратке прозе, за толики временски период, сведоче и о ауторској строгости, али и о чињеници да је ауторски рукопис Милована Марчетића у том периоду значајно квалитативно изграђиван, усложњаван.

Распоред песама у овој књизи, заправо њихов поредак, није организован тако да из сваке од појединачних књига у њега буду увршћени најуспелији текстови. Наслови првог и последњег круга (цикласа/целине) песама у овој књизи носе измењене наслове: *Игре ограслих* и *Призори и њразнине*. Промена је захватила и саме текстове. Неки од њих су значајно измењени/скраћени. Тако да се о књизи *Мера душе* може, у извесном смислу, говорити као о новом стваралачком пројекту којим су битне смисаоне и симболичке координате Марчетићеве поезије додатно истакнуте.

Напоредо са кохерентним преуређивањем композиционог плана у обликовању старо-нове књиге песама, видни су и накнадни резони/интервенције на семантичком и структурном плану појединачних текстова а тиме, логично, и целине књиге. Ако читалац доследно прати композиционо устројство *Мере душе*, а поготово ако је већ имао прилику да се раније сусретне са Марчетићевом поезијом и поетском прозом, он ће најпре установити еволутивно-поетичке мене Марчетићевог поетског рукописа. И то ону најмаркантнију линију развоја његовог поетског писма: од лирског минимализма, редуковане лексике и снажног алузивно-симболичког сугерисања кафкијанске атмосфере отуђености и безизлазности, преко средишње фазе у којој је Марчетићев рукопис инклинирао шкртој наративности са уочљивим елементима гротеске и поетске фантастике и, у најновијој фази, веристичке конкретности у опсервирању поетског предмета и, нимало дискретне, значењске ангажованости.

Критичка рецепција је, с разлогом, инсистирала на ванредној програмској и поетичкој носивости уводних стихова из његове песме *Из другог угла*, која је објављена у првој књизи. Синтагма: „Из другог угла / да ми је гледати” суштински маркира Марчетићево настојање да се оком песничког субјекта затечени свет посматра из искошене перспективе. Свакодневни живот опточен „рђом велеграда” таквом се искошеном погледу нуди са више прозирних елемената његове феноменологије језовитости, изглобљености, вредносне измењености: „прерушени су министри. / Умјесто маске кажу гримасе / умјесто дублера кажу глумци”. Тако се пароксизам свакодневног урбаног живота, посебно у релационирању са митом и историјом, додатно гротескно истиче и у консеквентном песниковом настојању да се избегну замке „простодушне мимезе” оваплоћује у „реци језика” који се, пробран и сугестивно сведен, у Марчетићевим текстовима кристализује у сугестивне и аутентичне

поетске „метафоре страха”. Свет/текст посредован њима најпре читаоцу, парадоксално али тачно, истиче и нуди своју неодредљивост.

Лирски субјекат „у вријеме гурнут, од свакодневице луд” (именица „луд” је у Марчетићевим текстовима веома фреквентна) бива затечен у свету лелујавих обриса: „то поред чега пролазимо / дрвеће је у пролазу”, али језиве елиотовске атмосфере „шупљих људи”. И он, интензивније од појавних релација чија му предапокалиптичност дотиче „душу”, која је, у истоименој песми, именована као: „хлеб, у тијелу лук танан”, детектује и поособљено артикулише „само звучно присуство језика што се одбијао о нијему постојаност површина и углова”. Односно, тражећи „у утроби плода (...) прапочетак света” ураћа у језик као једино извесно боравиште. Али како је његово настојање обележено отклоном од миметичног и патетично лирског (осим у ретким партијама када се тиме подцртава иронијска дистанца од предмета песме), његова је артикулација фрагментарна и високоестетизовано загонетајућа. Због тога се Марчетићев постмодернистички пев над развалинама класично заснованог света и смисла, са много вредносних атрибута, нуди „лукавим знацима писма” који ће потпуније разумети његове лирско симболичке фрагменте „вавилонског говора”.

Милован Марчетић је и од оних песника који у своје текстове уписују дискретне поетичке назнаке/лозинке. Оне, разумљиво, говоре и о песниковој високој поетичкој освешћености, али још више о конзистентности стваралачког настојања. Није у његовим поетско-прозним текстовима сувише тешко препознати и издвојити таква места. Чак и у оним који најпре пледирају својом, скоро натуралистичком, транспарентношћу – каквих је знатан број у последње објављеној песничкој књизи. Битнија од тога је њихова значењско-симболичка функционалност. Поетско (естетска) заокруженост, оствареност и, што је за Марчетића – песника срезаног и вредносно изнијансираног опуса – карактеристично, њихова кохерентност. Органска сједињеност са осталим елементима његовог препознатљивог песничког света и његовог песничког поступка. Изузетак чини дужа песма/поема *Ташкенӣ* којом се *Мера душе* наврхуњује.

Бивајући у „песмама о стварима” на граници (не)изрицања („Можда су многе ствари на овом свету само примери немогућности да се о било којој ствари нешто уверљиво каже”, читамо у тексту *Без имена, без лица*), певајући „призоре и празнине” или оглашавајући, као у песми *Рајно острво*, негативну епифанију: „око острва као око Хада”, напуштајући слике мегалополиса, интенција да се језичко чарање, ескапистички, учини самосврховитим, песника Марчетића је одвела у дотада неиспитиване просторе. А то су простори „међу јавом и мед сном” и у њима се обделавао, у песми-поеми *Ташкенӣ* тако самоуверено и убедљиво дочаран – „лирични пад”.

У овом четрнаестоделном наглашено лирском тексту „речи” (језик сам, његово биће) доведене су у само средиште пажње. Тумачена из контекста кога образују његове друштвено ангажоване песме и ова се може читати као, једним тематским делом, певање о диктатури. А имајући на уму јаку неосимболичку струју, у последњој деценији у својим поетичким дериватима скоро доминантну у нашој поезији, посебно поезију Милосава Тешића, *Ташкенџи* је мајсторска песма о песми, о тражењу речи, о тзв. метатекстуалним референцама песничког умећа: „У тој причи над гротлима, / још фонеме речи траже”. У средишту уздрман свет своју паслику доживљава у овој песми у којој „тесто речи” којима „ћутливац господари”, нараста да обогати и прошири „башту слова” која још чува смисао живљења и певања. А то је она заумна, легитимно поетска и метафизичка, башта у којој, како се каже у завршном делу ове мелодичне и ритмичне песме-поеме: „Место биља језик расте”.

Ретко, у ранијим текстовима, прибегавајући рими, као у ефектној песми *Седам поџребника*, али организујући поетске прозе у ритму правилног понављања и варирања пробране лексике лишене звучних придева, у завршном тексту књиге избора *Мера душе*, Милован Марчетић је управо активирањем тог начина обликовања песме затворио прстен своје досадашње, наглашено модерне и ванредно естетски реализоване, поетске авантуре. Не налазећи у свету у коме „Далеко од снова послују људи” чврста емотивна (душевна) ни рационална упоришта, Милован Марчетић (песнички субјект његових текстова) знашао је посебан „други” угао из кога је гледао и описивао „начине ишчезавања”. Тај „поступак” и његови, у високомодернистичком певању на српском језику узорни вредносни досези, препоручују књигу поетског избора Милована Марчетића *Мера душе* као једно од оних остварења по којима се памте издавачке сезоне и која се, по скрупулозности приступа послу „избора” најуспелијих текстова једног савременог (модерног) песника, узимају као образац.